

Typ jij blind?



Bij aankoop van dit boek krijg je ook toegang tot de website www.typjijblind.nl

Hiervoor heb je de unieke code nodig die je hieronder vindt. Na activering heb je vijf jaar toegang tot de website.

IN DE KLAS



De serie **In de klas** bestaat uit een reeks praktische boeken voor docenten, leerkrachten, intern begeleiders en remedial teachers. De boeken zijn geschreven door professionals uit het vakgebied. Zij geven achtergrondinformatie en praktische tips waarmee je direct aan de slag kunt.

In deze reeks zijn onder andere opgenomen:

Typ jij blind? Henny van der Meijden

Dyscalculie en rekenproblemen Marisca Milikowski

Mentaliseren in de klas Joost Hutsebaut & Liesbet Nijssens

Rijke taal (v)mbo Erna van Koeven & Anneke Smits

Trainingskaarten set 2 Zelfregulerend leren met effectieve leerstrategieën

Pieterneel Dijkstra & Petra Bunnik

Trainingskaarten Zelfregulerend leren met effectieve leerstrategieën

Pieterneel Dijkstra & Petra Bunnik

Effectief lees- en spellingonderwijs Madelon van den Boer &

Sebastián Aravena

Zelfregulerend leren Pieterneel Dijkstra, Petra Bunnik & Aimee Greveling

Zoek het even lekker zelf uit – middenbouw Harrie Meinen

Wat een goede tekst! Petra de Lint & Suzanne van Norden

Dyslectische kinderen leren lezen Anneke Smits & Tom Braams

Rijke taal Erna van Koeven & Anneke Smits

Zoek het even lekker zelf uit – bovenbouw Harrie Meinen

Zorgplan dyscalculie en rekenproblemen Marije van Oostendorp
& Marisca Milikowski

Typ jij blind?

Aan de slag in het basisonderwijs

Henny van der Meijden

Boom

© 2023 H. van der Meijden & Boom uitgevers Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. besluit van 27 november 2002, Stb. 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

Verzorging omslag en binnenwerk: Annelies Bast, Amsterdam

Illustraties: istockphoto p. 51, 56, 60, 93, 112, 113, 149, 164

Shutterstock p. 59

ISBN 9789024456819

NUR 840

info@boomtestonderwijs.nl

www.boomtestonderwijs.nl

www.boomuitgeversamsterdam.nl

Inhoud

Voorwoord	9
1 Inleiding	11
1.1 Waarom dit boek?	11
1.2 Voor wie is dit boek bedoeld?	13
1.3 Opbouw van het boek	14
1.4 Gebruikte terminologie	16
2 Wat is blind typen?	17
2.1 Twee manieren van typen	17
2.2 Kijken naar het scherm of naar het toetsenbord	18
2.3 Blind typen: efficiënter typen	20
2.4 Samenvatting	21
3 Waarom blind leren typen?	23
3.1 Efficiënt omgaan met het toetsenbord	23
3.2 Voordelen van blind kunnen typen bij taal	24
3.3 Voordelen van blind kunnen typen bij andere schoolvakken	25
3.4 Andere voordelen van blind kunnen typen	30
3.5 Voorkomen van 'bad habits' en spijtoptanten	35
3.6 Samenvatting	36
4 Wanneer starten met blind typen?	37
4.1 Inleiding	37

4.2	Motorische en cognitieve ontwikkeling	38
4.3	Eerst leren schrijven, dan blind leren typen	43
4.4	Het 'schrijven' van een tekst	44
4.5	Eerst leren lezen, dan blind leren typen	46
4.6	Eerst leren spellen, dan blind leren typen	49
4.7	Starten met blind leren typen: 10-12 jaar	50
4.8	Samenvatting	52
5	Hoe leer je blind typen?	53
5.1	Inleiding	53
5.2	Instructie	54
5.3	Opbouw typcursus	56
5.4	Ergonomisch typen	58
5.5	Samenvatting	60
6	Waar leer je blind typen? Creëer gelijke kansen op school!	61
6.1	Inleiding	61
6.2	Digitale geletterdheid	63
6.3	21e-eeuwse vaardigheden	63
6.4	Digitale geletterdheid op school	65
6.5	Kansenongelijkheid door digitale laaggeletterdheid	68
6.6	Blind leren typen? Op school!	70
6.7	Samenvatting	71
7	Rol van de leerkracht	73
7.1	Inleiding	73
7.2	Attitude, vaardigheid en faciliteiten	73
7.3	Integreren van technologische, pedagogische/ didactische en vakinhoudelijke kennis	76
7.4	Andere factoren	77
7.5	Samenvatting	78
8	Implementeren van blind leren typen	79
8.1	Inleiding	79

8.2	Vier pijlers in balans	79
8.3	Gemeenschappelijke visie	80
8.4	Deskundigheid leerkracht	81
8.5	Digitaal lesmateriaal: keuze van typcursus	83
8.6	Infrastructuur	83
8.7	Plan van aanpak voor implementatie	84
8.8	Samenvatting	88
9	Leerlijn blind typen: de onderbouw	89
9.1	Inleiding	89
9.2	Niet typen in de onderbouw	90
9.3	Kennis- en vaardigheidsdoelen groep 1 en 2	91
9.4	Wat doe je als leerkracht in groep 1 en 2?	91
9.5	Samenvatting	94
10	Leerlijn blind typen: de middenbouw	95
10.1	Typen in groep 3	95
10.2	Kennis- en vaardigheidsdoelen groep 3	97
10.3	Wat doe je als leerkracht in groep 3?	97
10.4	Typen in groep 4	100
10.5	Kennis- en vaardigheidsdoelen groep 4	101
10.6	Wat doe je als leerkracht in groep 4?	102
10.7	Typen in groep 5	104
10.8	Kennis- en vaardigheidsdoelen groep 5	105
10.9	Wat doe je als leerkracht in groep 5?	106
	Vorbereiden op echt blind leren typen	
10.10	Samenvatting	108
11	Leerlijn blind typen: de bovenbouw	109
11.1	Typen in groep 6	109
11.2	Kennis- en vaardigheidsdoelen groep 6	110
11.3	Wat doe je als leerkracht in groep 6?	111
11.4	Typen in groep 7 en 8	116
11.5	Kennis- en vaardigheidsdoelen groep 7 en 8	117
11.6	Wat doe je als leerkracht in groep 7 en 8?	118

11.7	Blind typen en schrijven met de hand: een goede combinatie	122
11.8	Samenvatting	127
12	Blind leren typen bij leerlingen met leerproblemen	129
12.1	Inleiding	129
12.2	Leerproblemen, computergebruik en blind typen	130
12.3	Dyslexie	132
12.4	Autisme	135
12.5	ADHD	138
12.6	Motorische problemen	142
12.7	Tips voor leerkrachten, intern begeleiders en therapeuten	145
12.8	Specifieke eisen typcursus	149
12.9	Samenvatting	151
13	Wél doorgaan met schrijven!	153
13.1	Inleiding	153
13.2	Schrijven	153
13.3	Waarom leren schrijven?	154
13.4	Schrijven of typen?	156
13.5	Schrijven en typen: beide automatiseren!	159
13.6	Samenvatting	160
14	Toekomst voor blind typen?	163
	Literatuur	167
	BIJLAGEN	
	Bijlage 1 Checklist keuzecriteria online typcursus	185
	Bijlage 2 Checklist ergonomie	187
	Bijlage 3 Checklist blind typen	189
	Over de auteur	191

Voorwoord

Sinds mijn promotie in 2005 aan de Radboud Universiteit in Nijmegen houd ik me bezig met onderzoek naar de effecten van het blind kunnen typen. In mijn onderwijskundig onderzoek naar hoe leerlingen via de computer met elkaar samenwerkten, kwam ik erachter dat leerlingen die beter konden typen, betere resultaten haalden op een rekentoets. En dat terwijl hun niveau van rekenen gelijk was. Zo ongeveer alle aanbieders van typcursussen wisten dit resultaat te melden op hun website: "Onderzoeker Van der Meijden heeft bewezen dat blind typen ...", vul maar in ...

De onverwachte bevindingen maakten me nieuwsgierig, hoe zit het met dat blind typen? Zou dat echt zoveel effect hebben? En vooral: leerlingen doen op school steeds meer op de computer, er wordt steeds meer digitaal getoetst, waarom leren leerlingen dan niet blind typen op school? Waarom kunnen mijn kinderen wél blind typen en andere kinderen niet? Omdat mama daarvoor betaalde! Werkte ik hiermee ongewild mee aan het creëren van kansengelijkheid? Genoeg vragen om hier onderzoek naar te doen en antwoorden te vinden. Je kunt er een boek over schrijven!

Bij het schrijven van dit boek heb ik de deskundigheid van andere mensen ingeroepen. Hoofdstuk 12 over blind leren typen bij kinderen met leerproblemen is geschreven met een expert op dit gebied, Mariëtte Tesselhof, die jarenlange ervaring heeft in het aanleren van blind typen, speciaal bij kinderen met leerproblemen. Hoofdstuk 13 en paragraaf 4.4 is uitgewerkt samen met Anneloes Overvelde, kinderfysiotherapeut en expert op het gebied van mo-

torische schrijfproblemen bij kinderen. Anneloes is eerste auteur van *Aan de slag met handschriftonderwijs*, ook bij Boom verschenen. Daarnaast hebben beiden het hele manuscript van relevante en zeer nauwkeurige feedback voorzien. Dat gebeurde ook in de schrijversgroep van de cursus “Populair Wetenschappelijk Schrijven” aan de Radboud Universiteit in Nijmegen onder leiding van Ap Dijksterhuis.

Verder hebben leerkrachten, orthopedagogen en ergotherapeuten feedback gegeven op (delen van) het manuscript of op een andere manier een bijdrage geleverd. Partner Hein Janssens bewaakte de coherentie van het manuscript. Dit alles heeft de kwaliteit van dit boek verhoogd.

Ik hoop dat dit boek leerkrachten, intern begeleiders en schoolleiders aan het denken zet. Wellicht geeft het een aanzet tot actie binnen scholen.

Henny van der Meijden, september 2023

Mijn dank gaat uit naar alle personen die een bijdrage geleverd hebben aan dit boek:

medeauteurs Mariëtte Tesselhof en Anneloes Overvelde;
schrijversgroep Ab Dijksterhuis, Marloes ter Huurne, Marjolein van de Pol en Jaap Walter;

leerkrachten, ortho- en ergotherapeuten: Stijn Bardie, Brigitte Boerhof, Janneke Boerhof-Fransen, Annelies de Hoop, Marijke Jessen, Jannie Jongen, Koen de Lau, Sjoerd Leenders, Sandra Pijnenburg, Jacqueline van de Sande en Marieke Smeets;
vormgever Annelies Bast, uitgever Judith Rood en bureauredacteur Fleur Scherer-Eeltink;

mijn omgeving voor het geven van feedback en het aanhoren van mijn – soms niet te stoppen – verhalen.

1 Inleiding

1.1 Waarom dit boek?

Typen is – net als schrijven met de hand – een vaardigheid die leerlingen nodig hebben voor hun schoolcarrière en hun verdere toekomst. Leerlingen voeren schooltaken steeds meer uit op de computer. Niet iedereen is vaardig in het omgaan met een computer. Niet iedereen kan goed typen. Als je leerlingen op een basisschool ziet typen, zie je grote verschillen. De meeste leerlingen gebruiken een paar vingers van elke hand. Sommige leerlingen gebruiken slechts één hand. Ze zitten met hun hoofd over het toetsenbord gebogen, de ene keer kijkend naar het scherm, de andere keer naar het toetsenbord. Er zullen ook leerlingen zijn die met tien vingers typen en naar één punt blijven kijken; zij typen ‘blind’. Daarover hebben we het in dit boek. Met blind typen bedoelen we de manier van typen waarbij iemand tien vingers gebruikt en niet meer naar het toetsenbord kijkt.

Maar wat is nou eigenlijk het probleem? Iedereen kan toch typen? Ieder kind dat achter de computer zit, kan typen. Waarom is het belangrijk dat kinderen blind leren typen? Waarom kinderen belasten met iets wat ze toch wel leren (Kahn & Feyd, 1990)? We zullen in dit boek uitleggen waarom het belangrijk is om blind te leren typen – naast het leren schrijven met de hand – en waarom de school de plaats is waar je dat het beste kunt leren.

Het lijkt of degene die niet blind kan typen, blind is voor het blind leren typen!

Als je mensen vraagt wat zij vinden van 'blind kunnen typen', krijg je uiteenlopende reacties. Wie blind kan typen, ervaart voordelen als het sneller kunnen typen en het maken van minder fouten, maar ervaart deze voordelen niet bewust. Het typen is een automatisme geworden waar je niet verder over nadenkt. Wie niet blind kan typen, beschouwt zichzelf vaak als een snelle of goede typer. Mensen hebben echter geen idee van de snelheid waarmee ze typen of het aantal keren dat ze de backspace-toets aanslaan om een fout te herstellen.

Als leerkracht in het basisonderwijs vallen de eerdergenoemde verschillen tussen leerlingen je vast en zeker op. Maar doe je ook iets aan die verschillen? Misschien vind je het belangrijk dat kinderen goed leren typen, omdat je er zelf veel profijt van hebt gehad dat je goed kon typen tijdens je schoolcarrière. Misschien zou je dat voor jouw leerlingen ook wel willen realiseren, maar weet je niet hoe je dat aan kunt pakken. Mogelijk heb je op het Jeugdjournaal iets gezien van een onderzoek waarbij leerlingen die beter konden typen, hogere cijfers haalden bij taal en rekenen dan leerlingen die niet zo goed konden typen. Dat gun je jouw leerlingen ook. Wellicht heb je nog nooit nagedacht over het aanleren van blind typen als onderdeel van jouw lesprogramma. Dat is eigenlijk jammer. Om blind te leren typen, is systematische instructie en oefening nodig. Hoe krijg je dat georganiseerd? Wat zou je kunnen doen in je klas, op je school? Dit boek is geschreven om je te overtuigen van het belang van goed leren typen én om je te helpen dit te realiseren. Het geeft inzicht in de achtergronden van het blind typen. Waarom is blind typen voor leerlingen belangrijk? Wat levert het op? Wat zegt de wetenschap? Welke perspectieven spelen daarin een rol? Bevindingen uit wetenschappelijk onderzoek vormen de basis van

dit boek, maar het is ook een praktisch boek; het gaat over wat je als leerkracht zou kunnen doen om een leerling zo goed mogelijk voor te bereiden op zijn start op de digitale snelweg.

1.2 Voor wie is dit boek bedoeld?

Dit boek is bedoeld voor leerkrachten van het (speciaal) basisonderwijs, intern begeleiders en onderwijsondersteuners, ICT-coördinatoren, schoolleiders en zij die voor deze functies in opleiding zijn. Met andere woorden, het is bedoeld voor iedereen die in het basisonderwijs werkt of er gaat werken. Door het lezen van dit boek krijg je inzicht in het belang van een goede typvaardigheid voor leerlingen. Je krijgt handvatten om aan de slag te gaan met het aanleren van blind typen in de klas, al of niet met hulp van onderwijsondersteuners. De intern begeleider kan erover denken om een typcursus aan te bieden bij het trainen van executieve functies. De schoolleider kan het boek gebruiken om een doorgaande leerlijn te ontwikkelen voor 'digitale geletterdheid'. Daarover later meer.

Hoewel dit boek in eerste instantie geschreven is voor mensen in het onderwijs, kunnen ook ouders dit boek raadplegen als zij voor een keuze staan om hun kind wel of niet op te geven voor een typcursus. Wat zijn belangrijke criteria bij de keuze voor een cursus? En wat kunnen ouders doen om hun kind te helpen tijdens de cursus?

Na jaren onderzoek naar de verschillen tussen goed en minder goed typende kinderen, durven we te stellen dat blind typen een belangrijke vaardigheid is, waard om op school aangeleerd te worden. Sterker nog, je doet je leerlingen tekort als je ze deze vaardigheid niet leert. Misschien is dit boek daarom nog wel het meest bedoeld om iedereen te overtuigen dat blind typen geleerd moet worden op school, net als het schrijven met de hand. Leerlingen hebben er profijt van als zij vaardig zijn in beide manieren van communiceren.

Wat voor typer ben jij?

Kun jij blind typen? Met hoeveel vingers typ je? Gebruik je vaak de backspace-toets?

Hoe snel en nauwkeurig werk je? Doe eens een online typtestje. Vrijwel iedere online aanbieder van een typcursus heeft een test beschikbaar.

1.3 Opbouw van het boek

Dit boek heeft twee kanten, een kant met theoretische achtergronden en een praktische kant met toepassingen in de klas en op school, maar ook thuis. In het theoretische deel komen vragen aan de orde als: **wat** is blind typen en **waarom** is het van belang dat je dat leert? **Wanneer** zou je dat het beste kunnen doen en **hoe** gaat dat blind leren typen in zijn werk? We bekijken dat vanuit drie theoretische perspectieven: het cognitief psychologische perspectief, het neurowetenschappelijke perspectief en het socio-culturele perspectief. In het praktische deel komt aan de orde **waar** je blind zou kunnen leren typen en **wie** dat dan zou kunnen opstarten en begeleiden. En aan **welke** criteria zou een typcursus moeten voldoen?

We vinden dat iedere leerling in het basisonderwijs de mogelijkheid moet krijgen om binnen het reguliere lesprogramma blind te leren typen, om iedereen gelijke kansen te geven om zich digitaal te ontwikkelen. Dat is nu meestal niet het geval. Als er al een cursus wordt aangeboden, is dit buiten schooltijd en vaak georganiseerd door een commerciële partner. Daarmee wordt het blind leren typen een zaak van de portemonnee van de ouders en vergroot het de kansenongelijkheid. Blind leren typen hoort thuis in het basisonderwijs.

Maar als we in het basisonderwijs tijd besteden aan blind leren typen, wat gebeurt er dan met het leren schrijven met de hand?

Kan een goede typvaardigheid helpen bij het verminderen van leerproblemen, zoals problemen met het handschrift? De antwoorden op al deze vragen baseren we op uitkomsten van internationale studies, eigen onderzoek en onderzoek van masterstudenten Onderwijswetenschappen van de Radboud Universiteit in Nijmegen.

We kijken naar de praktijk met als rode draad de verschillende fasen binnen het basisonderwijs. De vroegere Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO), tegenwoordig het Landelijk Centrum voor Curriculum Ontwikkeling, onderscheidt drie fasen of bouwen: *fase 1* (onderbouw), *fase 2* (middenbouw) en *fase 3* (bovenbouw).

We beantwoorden vragen als: Hoe kun je een doorgaande leerlijn voor blind typen realiseren op school? Hoe kun je starten met het aanleren van blind typen? Wat is de rol van de leerkracht en de schoolleiding bij de implementatie van een doorgaande leerlijn voor blind typen? Hoe kun je ervoor zorgen dat leerlingen die een typcursus hebben gedaan, hun typvaardigheid niet verliezen? Zijn er tips voor het begeleiden van leerlingen met leerproblemen? Een speciaal hoofdstuk is gewijd aan kinderen die problemen ondervinden bij het schrijven met de hand en voor wie het gebruik van een tekstverwerkingsprogramma hulp zou kunnen bieden.

Blind typen komt niet in de plaats van schrijven met de hand. We vinden dat schrijven met de hand en blind typen vaardigheden zijn die beide geleerd dienen te worden in het basisonderwijs. Het belang van schrijven met de hand komt in een apart hoofdstuk (13) aan de orde.

We eindigen met een afsluitend beschouwend hoofdstuk waarin we in de toekomst proberen te kijken. Tot slot geven we een aantal checklists die je als leerkracht, intern begeleider of ouder zou kunnen gebruiken om je leerling of kind te helpen bij het blind leren typen.

Bij dit boek hoort een website: www.typijblind.nl. Hier kun je formulieren vinden om te gebruiken in de klas, zodat je ze niet uit het boek hoeft te kopiëren. Ook kun je daar links vinden met meer informatie en lesmateriaal. Dit is te herkennen aan het icoontje in de kantlijn.



1.4 Gebruikte terminologie

De Nederlandse taal is in sommige opzichten armer dan bijvoorbeeld het Engels. Neem het woord 'leren': je kunt iemand iets leren (aanleren), *teaching* in het Engels, en je kunt zelf wat leren, *learning*. Beide betekenissen geef je in het Nederlands aan met het woord *leren*, de context maakt dan duidelijk waar het over gaat.

Datzelfde fenomeen zie je bij het woord 'schrijven'. In dit boek spreken we over 'schrijven' met de hand (*handwriting*) als cognitief motorische vaardigheid, om een onderscheid te maken met het 'schrijven (produceren) van een tekst' (*composition*), waarbij andere cognitieve processen ook een rol spelen. Het 'schrijven van een tekst' kan zowel door 'schrijven met de hand' gebeuren, als door 'typen'. Beide vaardigheden (*handwriting* en *composition*) krijgen in de Nederlandse literatuur de aanduiding 'schrijven', terwijl het over verschillende zaken gaat. Bij 'schrijven' kan het gaan om de bewegingen die je maakt om letters op papier te krijgen, maar ook om het bedenken en vormgeven van een tekst, waarbij het niet uitmaakt of die tekst met de hand geschreven of getypt wordt. We proberen het jou als lezer zo makkelijk mogelijk te maken door daar waar het nodig is, aan te geven of het gaat om 'schrijven met de hand' of over 'schrijven als tekstproductie'.

Eveneens voor de duidelijkheid zijn de oorspronkelijke Engelse citaten vertaald in het Nederlands. Dan hoeft de lezer niet om te schakelen naar de terminologie in het Engels. Als er bij de citaten voornamen staan, gaat het om persoonlijke communicatie. Dat is niet het geval bij citaten uit de (inter)nationale literatuur.

Het woord 'blindtypen', aan elkaar geschreven, bestaat niet volgens de Nederlandse Taalunie, vandaar dat we 'blind leren typen' schrijven in plaats van 'leren blindtypen', wat in onze ogen mooier zou zijn geweest.